

Kvinnornas valdeltagande och partiståndpunkt.

Professor Herbert Tingsten
11 sept 36

Professor HERBERT TINGSTEN fortsätter här sina studier i valstatistik med en framställning — med hjälp av svenskt och utländskt material — av kvinnornas uppträdande, deras deltagande i valen och fördelning mellan olika politiska riktningar.

KVINNORNAS valdeltagande är genomgående mindre än männens. Såvitt bekant har man endast vid ett tillfälle trots sig kunna fastställa ett undantag från denna regel. Vid valet till den konstituerande nationalförsamlingen i Tyskland 1919 gävo de officiella uppgifterna från vissa orter vid handen att kvinnorna skulle ha röstat lika mycket eller till och med mer än männen. Påpassliga iakttagare gjorde genast gällande att detta förhållande betingades av bestända och generella orsaker. Inom kort fann man emellertid att den berörda tendensen endast var skenbar; i stor utsträckning hade i röstlängderna upptagits män som på grund av med kriget sammanhängande förhållanden icke voro i tillfälle att delta i valen.

Skillnaden mellan männens och kvinnornas valdeltagande är i hög grad växlande; helt allmänt kan i anslutning till den förut omnämnda spridningsregeln sägas att storleken av denna skillnad står i omvänd proportion till det totala valdeltagandet, d. v. s. ju lägre valdeltagande, desto större är skillnaden. Vid de fyra andrakammarvalen i Sverige efter kvinnorösträttens införande har skillnaden i genomsnitt varit något mer än 12 procent, 13,5 procent på landsbygden och icke fullt 10 procent i städerna. I Norge har vid stortingsvalen männens röstningsfrekvens genomsnittligt överstigit kvinnornas med 13,4 procent, 18,2 procent på landsbygden och 5,5 procent i städerna. Vid de danska kommunalvalen — för riksdagsvalen finnas icke fullständiga uppgifter — har skillnaden under senare tid växlat mellan 10 och 15 procent. Vid de finska riksdagsvalen har den endast varit 8 procent, 8,5 procent på landsbygden och 5 procent i städerna. I Amerika, där valdeltagandet under senare tid varit lågt, har männens valdeltagande beräknats överstiga kvinnornas med 20 till 30 procent; bestämda uppgifter kunna här icke erhållas, bl. a. på grund av att i de flesta stater endast de personer som så begära uppföras på röstlängderna. Vid de av högt valdeltagande utmärkta valen i Tyskland och Österrike har kvinnornas valdeltagande

Kan en tendens till minskning av den ifrågasvarande skillnaden konstateras? Generellt kan icke denna fråga besvaras med ja; i vissa länder har skillnaden under tämligen lång tid varit någorlunda konstant. Men på många håll är tendensen till en utjämning påtaglig. Så t. ex. var i Norge kvinnornas valdeltagande då de först erhöles en till de kommunala valen begränsad rösträtt utomordentligt lågt, vid vissa val endast omkring hälften av männens; under senare år har differensen varit tämligen liten. I Nya Zeeland, varifrån uppgifter om köns valdeltagande finnas för längre tid än i någon annan stat (kvinnlig rösträtt infördes 1893), har under senare år skillnaden i röstningsfrekvens endast uppgått till ett par procent.

Frågan om kvinnornas valdeltagande inom olika socialklasser och civilstånd berördes redan i föregående artikel; särskilt underströks att valdeltagandet i långt högre grad än i fråga om männen sjunker med den sociala standarden, och att de ogifta rösta ojämförligt mindre än de gifta. På dessa punkter lämnar Stockholms stads statistik intressanta uppgifter. Nedan anges valdeltagandet inom olika kvinnoökategorier vid stadsfullmäktigvalen i Stockholm 1921—1931.

	1921	1923	1927	1931
Kvinnor	32,6	34,6	49,0	61,3
Yrkesutövare	25,2	26,5	41,7	54,6
Ej yrkesutövare ..	41,9	44,1	58,1	69,6
Gifta	44,2	46,1	61,1	73,1
Yrkesutövare	38,6	38,9	61,3	72,7
Ej yrkesutövare ..	44,7	46,6	61,1	73,2
Ogifta	24,8	26,4	40,1	52,0
Yrkesutövare	24,5	26,0	39,7	51,8
Ej yrkesutövare ..	33,8	38,1	48,1	57,0
Änkor och fränskilda	22,2	25,0	38,8	51,5
Yrkesutövare	24,0	26,5	39,7	52,7
Ej yrkesutövare ..	18,5	21,8	37,0	50,0

Att de icke yrkesutövande kvinnorna rösta mer än de yrkesutövande och de gifta mer än de ogifta är icke ägnat att förvåna: till stor del sammanfalla uppenbarligen grupperna icke yrkesutövande och gifta. Mera egendomligt kan det synas att bland såväl gifta som ogifta de icke yrkesutövande uppvisa den största röstningsfrekvensen. Endast inom gruppen änkor och fränskilda är yrkesutövarnas valdeltagande högre än de övrigas. Det bör emellertid påpekas att dessa skillaktigheter möj-

manhånga med differenser i ålder och social ställning. Säuunda är de yrkesutövande gifta kvinnornas genomsnittliga ålder sannolikt lägre än de icke yrkesutövandes. De ogifta yrkesutövarna tillhöra säkerligen i allmänhet en lägre socialklass än övriga ogifta. Bland änkor och fränskilda är antagligen en stor del av de icke yrkesutövande i den höga ålder då ett väsentligt minskat valdeltagande generellt kan konstateras. Det bör också betonas att en utomordentligt stark tendens till utjämning av valdeltagandet har framträtt vid valen under senare år, då valdeltagandet över huvud varit jämförelsevis högt. Vid 1935 års stadsfullmäktigval, för vilket icke så fullständiga uppgifter finnas att tillgå som för de föregående valen, kan även denna tendens konstateras. Valdeltagandet bland de gifta var då 78,1, bland de ogifta 59,3, bland änkor och fränskilda 57,2 procent.

Det förtjänar slutligen understrykas att ett par i det föregående påvisade förhållanden — den låga röstningsfrekvensen bland arbetarklassens kvinnor och bland yrkesutövande ogifta kvinnor — till stor del äro uttryck för en och samma omständighet, nämligen det exceptionellt låga valdeltagandet bland de i lägre huslig tjänst anställda kvinnorna (hembiträdena). Denna grupp, som vid de senaste valet omfattat över hälften av de kvinnliga yrkesutövarna inom arbetarklassen och sannolikt — vi utgå då från att det stora flertalet hembiträden äro ogifta, en sak som ej klarlägges av statistiken — omkring en tredjedel av de ogifta kvinnliga yrkesutövarna, uppvisade vid stadsfullmäktigvalen 1931 och 1935 ett valdeltagande av endast 38,6, respektive 47,3 procent. Till jämförelse kan nämnas att röstningsfrekvensen bland de kvinnliga arbetarna i mera egentlig mening vil dessa val var 62,2, respektive 57,8 procent.

En mängd uppgifter från skilda länder tyda på att de här redovisade siffrorna på viktiga punkter avspegla en allmän tendens. Särskilt påfallande är att de gifta kvinnorna överallt visa relativt högt valdeltagande och att de i enskild tjänst anställda ha ringa politiskt intresse.

ken från en del städer (Zürich, Köpenhamn, Hannover) även de gifta männen rösta mer än de ogifta. Från riksdagsvalen i staden Hannover 1928 föreligg uppgifter om sammanhanget mellan valdeltagande och civilstånd inom båda könen; de återges här nedan:

	Ogifta	Gifta	Änkor o. Skilda änklingsar	Skilda änklingsar
Män	82,4	89,7	85,3	74,9
Kvinnor .	73,7	84,2	73,2	67,9

Vid val i Zürich 1933 konstaterades att även inom samma åldersgrupp de gifta männen i regel röstade avsevärt mera än andra kategorier:

Aldersgrupper	Ogifta	Gifta	Änklingsar och skilda
20—24	82,6	81,7	80
25—29	84,2	86,3	83,4
30—39	85	89,5	84
40—49	84,1	92,3	86,9
50—59	86,5	93,4	87,8
60—69	87,9	94,5	90,1
70 och däröver	89,4	94,4	92,0
Genomsnitt	83,9	91,1	88

*

Frågan om kvinnorösträttens politiska verkningar har redan genom den givna redogörelsen i ett hänseende belysts. Det är obestriddt att en bestämd korrelation av olika styrka i olika länder föreligger mellan partiståndpunkt och socialklass. De mera konservativa partierna rekryteras i relativt stor utsträckning ur de högre socialklasserna, under det att särskilt socialismen har sitt fäste huvudsakligen inom arbetarklassen. Då emellertid bland kvinnorna röstningsfrekvensen i allmänhet synes stiga med den sociala standarden i högre grad än fallet är bland männen, är därmed givet att kvinnorösträtten bör vara en tillgång för de mera konservativa partierna.

Detta förhållande kan i vissa fall mera exakt klargöras genom korrelationsberäkningar enligt tämligen invecklade metoder. Betonas bör att en enkel korrelationsberäkning, enligt vilken t. ex. antalet röstande kvinnor inom olika valområden ställes i relation till vissa partiers styrka, icke med fördel kan användas. Man kan nämligen som regel utgå från att kvinnornas röststyrka är relativt stor inom burgna och följaktligen konservativa distrikt, detta särskilt på grund av att endast familjer med högre inkomst anställa hembiträden; en blick på Stockholms yrkesstatistik visar betydelsen av detta förhållande. Andra metoder kunna däremot stundom leda till målet. Som exempel kan nämnas en undersökning över könsens röstning vid ett antal folkomröstningar och val i staden Portland och Oregon år 1914. Denna undersökning visade att kvinnorna genomsnittligt intogo en relativt negativ ställning till förslag om konstitutionella och sociala reformer av "radikal" färg. Bland annat motsatte sig kvinnorna i större utsträckning än männen såväl ett förslag om lagstadgad 8-timmarsdag över huvud som ett förslag om införande av dylik arbetsdag för kvinnor.

I det följande skall jag inskränka mig till en framställning av de resultat som nåtts då vid val eller folkomröstningar männens och kvinnornas röster åtskilt; detta har, utom vid en del isolerade omröstningar, skett vid vissa val i Illinois, vid samtliga val till nationalrådet 1920—1930 i Österrike och vid valen 1919—mars 1933 inom delar av Tyskland.

Att kvinnorna i olika länder inta en mera positiv hållning till tanken på alkoholförbudet än männen är väl bekant. Vid den svenska omröstningen 1922 röstade endast något mer än 40 procent av männen och bortåt 60 procent av kvinnorna för förbud. I Finland 1931 konstaterades en liknande, om än icke så utpräglad skillnad mellan könsens ställningstagande. Åtskilliga amerikanska omröstningar peka i samma riktning.

Uppgifterna från Illinois klarlägga att kvinnorna varit åtskilligt konservativare än männen, eller rättare sagt kvinnorösträtten verkat i konservativ riktning. Såsom exempel kan nämnas att vid 1916 års presidentval kvinnorna utgjorde ungefär 40 procent av de republikanska och demokratiska väljarkärnorna, men endast 28 procent av det socialistiska partiet. Vid vissa val ha kvinnorna starkare anslutit sig till republikanerna än till de mera radikala demokraterna.

I Österrike har vid samtliga val kvinnorösträtten visat sig vara en värdefull tillgång för det klerikala och konservativa kristligt-sociala parti som sedan 1920 i huvudsak dirigerat landets politik. Det socialdemokratiska partiet har ägt avgjort mindre sympatier hos kvinnorna; i än mindre grad ha dessa givit sina röster åt de revolutionära diktaturpartierna, nationalsocialister och kommunister. För att klargöra könsens inställning till de olika partierna användes här och i det följande den metoden att först uträknas hur stor del av de röstande männen, respektive av de röstande kvinnorna, som understött ett visst parti, var-

efter den senare siffran sättes i relation till den förra (i procent). Det sålunda uppkomna jämförelsetalet visar kvinnornas attityd i förhållande till männens; är jämförelsetalet över hundra, ha kvinnorna understött partiet proportionsvis mer än männen, är jämförelsetalet under hundra, har förhållandet varit det motsatta. Nedan anges jämförelse-

	Kristl. soc.	Nat.-soc.	Soc.-dem.	Komm.	Soc.	Borgerliga
Wien	126,1	71,8	93,8	57,3	93,1	111,4
Städer utom Wien	157,4	69,2	83,5	50,5	83,0	118,2
Landsbygden	126,2	72,0	85,0	61,7	84,6	107,9
Österrike	124,4	70,9	91,2	59,7	90,7	107,3

(Vissa av dessa siffror kunna synas egendomliga. Man väntar sig icke att jämförelsetalet skall kunna bli högre, respektive lägre för landet i det hela än för alla de särskilt upptagna områdena. Denna egendomlighet kan ej här förklaras; siffrorna äro emellertid riktiga.)

Skillnaderna äro betydande. Av vikt för nationalrådets sammansättning har framför allt varit förhållandet att kvinnorna ha röstat mer med de kristligt-sociala än med socialdemokraterna. Om endast männen haft rösträtt, skulle år 1930 socialdemokraterna ha fått 78 platser och de kristligt-sociala 58, under det att motsvarande siffror vid rösträtt endast för kvinnor skulle ha varit 67 och 73; de faktiska mandat-

talen vid det sista nationalrådsvallet i Österrike (1930). Dels upptade kristligt-sociala, socialdemokratiska, kommunistiska och nationalsocialistiska partierna, dels socialisterna för sig och övriga partier för sig. Jämförelsetalen anges för hela Österrike samt för Wien, städerna utom Wien och landsbygden.

siffrorna voro 72 och 66. Utan kvinnornas stöd skulle exempelvis diktaturregeringen Dollfuss icke ha fått majoritet i nationalrådet.

I en följande artikel skall en redogörelse lämnas för kvinnorösträttens egenartade verkningar i Tyskland.

Herbert Tingsten.

(Professor Tingstens föregående artiklar i serien voro införda den 2 och 6 september.)